

Оксана Володимирівна НЕБИЛЬЦОВА

кандидат економічних наук,
доцент, професор,
заступник завідувача кафедри міжнародного обліку та аудиту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
E-mail: onebyltsova@hotmail.com

Володимир Іванович КОРОЛЬ

доктор юридичних наук,
завідувач відділу стратегічних міжнародно-правових досліджень,
НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії наук України
E-mail: walterking@inbox.ru

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ ФІНАНСОВОЇ
ЗВІТНОСТІ ДЛЯ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА
УКРАЇНІ**

Небильцова, О. В. Особливості застосування міжнародного стандарту фінансової звітності для малих та середніх підприємств у Європейському Союзі та Україні [Текст] / Оксана Володимирівна Небильцова, Володимир Іванович Король // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2015. – Том 21. – № 2. – С. 292-297. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті увагу зосереджено на передумовах, сфері та основних перевагах застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності як основи підготовки фінансових звітів малими та середніми підприємствами. Розкрито концептуальні засади МСФЗ та юридично закріплені в Європейському Союзі та Україні основні критерії, які застосовуються з метою віднесення суб'єктів господарювання до категорії малих та середніх підприємств.

Ключові слова: Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ); малі та середні підприємства; кількість працюючих; обсяг доходу (оборот); фінансова звітність.

Oksana Volodymyrivna NEBYLTSOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Deputy Head of Department of International Accounting and Auditing,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
E-mail: onebyltsova@hotmail.com

Volodymyr Ivanovych KOROL

Doctor of Sciences (Law),
Head of the Department for Strategic International Legal Studies,
Research Institute of Private Law and Entrepreneurship named after the Academician F. H. Burchak
National Academy of Sciences of Ukraine
E-mail: walterking@inbox.ru

IMPLEMENTATION PECULIARITIES OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARD FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN EUROPEAN UNION AND UKRAINE

Abstract

The attention of the authors is focused on the preconditions, scope and key advantages of International financial reporting standards implementation as a ground for financial statements presentation by small and medium-sized enterprises. It has been discovered IFRS conceptual basics as well as legally fixed in the European Union and Ukraine key criteria which can be implemented in order to qualify business entities as small and medium-sized enterprises.

Keywords: International financial reporting standards (IFRS); small and medium-sized enterprises; number of employees; income (turnover); financial statements.

JEL classification: M41

Вступ

Одним із пріоритетних векторів Стратегії розвитку України до 2020 року визначено дерегуляцію у сфері господарської діяльності. У системі дієвих інструментів, які теоретично здатні сприяти реалізації цього напрямку вітчизняної економічної політики, важливе місце належить Міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ).

Окремі кроки щодо гармонізації вимог національних стандартів України з вимогами МСФЗ започатковані достатньо давно, ще у 2000 році, та продовжуються і зараз. Водночас процеси застосування МСФЗ таким специфічним колом суб'єктів господарювання, як малі та середні підприємства, перебувають у кращому випадку на рівні, який з певним перебільшенням можна визначити як початковий.

Мета статті

У межах окресленої загальної проблеми важливо виділити невирішену повною мірою її частину, яка полягає не тільки у проблемах системної імплементації в Україні МСФЗ для суб'єктів малого і середнього бізнесу (МСФЗ для МСП), а й у визначенні належності суб'єкта господарювання до підприємств МСП шляхом порівняння підходів, започаткованих у законодавстві Європейського Союзу, України та безпосередньо в МСФЗ.

У такому контексті можна визначити мету статті, яка полягає у розкритті концептуальних засад Міжнародного стандарту фінансової звітності для малих та середніх підприємств, передумов та проблем його застосування зазначеними суб'єктами економічної діяльності в Європейському Союзі та Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для досягнення визначеної мети доцільно звернутись до розробок Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМСБО), Європейської комісії, актів законодавства України, а також результатів досліджень таких фахівців, як Ю. В. Бікіна, П. Пектер, Гр. Холт, В. Е. Шелагінов та інші.

В умовах нестабільного функціонування міжнародних ринків товарів, капіталів основні надії на забезпечення економічного зростання та досягнення інших стратегічних цілей багатьох економічно розвинених держав пов'язані з ефективним функціонуванням таких суб'єктів підприємницької діяльності, як малі та середні підприємства (МСП – Small and Medium-sized Enterprises).

Такі підприємства готують фінансову звітність для широкого кола зовнішніх користувачів, у тому числі з використанням, як інформаційного підґрунтя, Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Водночас потреби користувачів фінансових звітів таких компаній значно відрізняються від потреб користувачів фінансових звітів публічних компаній. Основні сфери їх приватних інтересів мають, як правило, короткостроковий характер і, на думку В. Є. Шелагінова [1], обмежуються короткостроковими грошовими потоками, поточною ліквідністю та платоспроможністю.

Крім того, законодавством багатьох держав (і Україна не є винятком) передбачена вимога щодо підготовки фінансових звітів МСП із дотриманням вимог національних стандартів. Отже, виникає потреба у забезпеченні широкого кола зовнішніх користувачів фінансових звітів МСП інформацією, яку можна було б порівнювати. З метою забезпечення інтересів цієї категорії суб'єктів економічної діяльності Радою з МСФЗ підготовлено МСФЗ для МСП.

У причинно-наслідковому значенні Греєм Холт слушно підкреслив, що ще однією, не менш важливою, причиною виділення стандартів для МСП є суттєві витрати на ведення обліку та складання фінансових звітів, які відповідають повному комплекту МСФЗ і які для малого бізнесу можуть бути непропорційно великими [2]. Крім того, корисність інформації, яка міститься в таких фінансових звітах, є теж достатньо суперечливим питанням. Зазначене може розглядатися як невідповідність вартісному обмеженню щодо корисності інформації, а саме, корисність від отриманої і поданої у фінансових звітах інформації обов'язково повинна перевищувати витрати на її отримання.

МСФЗ для МСП є окремим комплексним документом, який містить 35 глав, що розкривають підходи щодо первісного визнання та подальшої оцінки активів, зобов'язань, доходів і витрат МСП та не містять посилань на «повний комплект МСФЗ» (за винятком вимог щодо обліку фінансових інструментів). Тобто у методичній площині варто зазначити, що МСФЗ для малих та середніх підприємств слід розглядати як автономний стандарт, який, з одного боку, ґрунтується на засадах «повного комплекту МСФЗ», з іншого – є адаптованим до потреб цієї категорії суб'єктів економічної діяльності, що знайшло своє втілення у спрощенні вимог таких стандартів.

Таке спрощення, як зауважує член правління Комітету з МСФЗ Пол Пектер, полягає у наступному:

- по-перше, деякі питання МСФЗ, які не можуть бути застосовані до приватних компаній, усунуто;
- по-друге, якщо стандарти МСФЗ передбачають декілька варіантів або методів оцінки та обліку окремих елементів фінансових звітів, обирається найбільш простий з них;
- по-третє, спрощено вимоги щодо визнання і оцінки окремих елементів фінансових звітів;
- по-четверте, скорочено обсяг інформації, яка підлягає розкриттю;
- по-п'яте, спрощено порядок складання звітності [3].

Розглядаючи цей важливий аспект не лише на універсальному міжнародному рівні, а й на регіональному більш комплексно у економіко-правовій площині, насамперед, європейській, доцільно висловити певне узагальнення. Його сутність полягає у тому, що ключовим напрямом правової політики ЄС на сучасному етапі є вдосконалення законодавства за двома ключовими векторами, перший з яких передбачає спрощення (simplification) законодавчих вимог для малих і середніх підприємств, другий – зменшення на них адміністративного тягаря (administrative burden). Ці завдання зберігають актуальність, оскільки згідно з доповіддю групи експертів щодо моделей зменшення диспропорцій регуляторного тягаря на МСП, у середньому велика компанія витрачає 1 євро на одного працюючого для виконання вимог законодавства, тим часом як середня – 4 євро, а суб'єкти малого бізнесу – до 10 євро [4].

Незважаючи на те, що стандарт, який є предметом розгляду в межах цієї статті, стосується нібито певної категорії суб'єктів економічної діяльності, а саме малих і середніх підприємств, звертає на себе увагу, що чітко визначених критеріїв віднесення таких суб'єктів до МСП у стандарті не міститься. Виходячи з такого методичного підходу, доцільність дотримання та ефективність застосування якого є дискусійним, необхідно спиратись на більш загальні засади.

Так у р.1 МСФЗ та МСП передбачено, що для потреб цього стандарту малими та середніми підприємствами визначаються суб'єкти господарювання, які:

а) не є підзвітними громадськості;

б) оприлюднюють фінансові звіти загального призначення для зовнішніх користувачів. Зовнішніми користувачами є, зокрема, власники, що не беруть участь в управлінні підприємством, наявні та потенційні кредитори, а також кредитно-рейтингові агентства.

Ключовим для класифікації суб'єкта господарювання є його непідзвітність громадськості, про що можуть свідчити наступні чинники:

- боргові інструменти чи інструменти капіталу такого суб'єкта господарювання не перебувають в обігу на публічному ринку та воно не перебуває в процесі емісії таких інструментів для обігу на публічному ринку (вітчизняна чи іноземна фондова біржа або позабіржовий ринок, а також місцевий та регіональний ринки);
- на відповідальному зберіганні у нього не знаходяться активи великої групи сторонніх осіб, і, відповідно, таке зберігання не є одним з основних видів його діяльності. Такі операції є

характерними для банків, кредитних спілок, страхових компаній, брокерів/дилерів цінних паперів, взаємних фондів та інвестиційних банків [5].

Отже, як правильно наголошує Ю.В. Бікіна, базисним критерієм щодо можливості використання компанією цього стандарту є «непублічність» компанії. Незважаючи на те, що Рада з МСФЗ запропонувала вважати публічними компаніями, які мають економічну значущість для економіки, на базі визначення критерію, як-от: розмір активів, дохід, кількість співробітників, ступінь присутності на ринку, природа та обсяг зовнішніх запозичень, прийняття рішення про залучення економічно значущих МСП до переліку публічних компаній залишено за національними регулювальними органами [6].

Таким чином, методично та практично значущим є питання визначення кількісних та якісних критеріїв, які кожен окремо або всі у сукупності, дозволять підприємству бути віднесеним до категорії МСП. Зазначене дозволить їм, за умови відповідності двом основним критеріям, визначеним МСФЗ для МСП, застосовувати не повний комплект МСФЗ, а єдиний стандарт – МСФЗ для МСП. Крім того, використання МСФЗ для МСП може бути вкрай необхідним для суб'єктів господарювання України, які вирішили добровільно готувати фінансові звіти, виходячи з вимог міжнародних стандартів.

Насамперед доцільно звернутися до досвіду правотворчої діяльності Європейського Союзу. Так відповідно до Угоди про заснування Європейської Спільноти під підприємством слід розуміти будь-яку одиницю, причому незалежно від організаційно-правової форми, зокрема партнерство, сімейний бізнес, асоціацію, яка на систематичній основі здійснює економічну діяльність.

Базуючись на цьому визначенні та конкретизуючи його, Європейська комісія запровадила два обов'язкові граничні критерії, відповідність яким означатиме набуття та збереження правового статусу малого або середнього підприємства, а саме:

- кількість працюючих та обсяг доходу (оборот);
- баланс активів, зобов'язань та капіталу.

Зазначені економічні критерії підлягають застосуванню на альтернативній основі, тобто може бути обраний один із них самим підприємством або відповідними органами влади, діяльність яких спрямована, наприклад, на сприяння доступу МСП до джерел фінансування. Загалом Європейська комісія виходить із цілком слушного підходу, сутність якого полягає в тому, що МСП потребують підтримки з боку інститутів ЄС та органів влади держав-членів, у тому числі через фінансування науково-технологічних досліджень, інноваційної діяльності. Проте очевидно, що за обмеженості ресурсів така підтримка має бути надана саме тим із них, які цього дійсно потребують найбільше.

Відповідно до ст. 2 Додатка 1 Рекомендацій Європейської комісії виокремлено:

- мікропідприємства — до 10 працівників з річним доходом та/або балансом не більше 2 млн євро;
- малі підприємства — до 50 працівників, дохід/баланс до 10 млн євро;
- середні підприємства — до 250 працівників, дохід до 50 млн євро або баланс до 43 млн євро [7].

Що стосується внутрішнього законодавства, то Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI, внесено доповнення до ст. 55 Господарського кодексу України, внаслідок чого суб'єкти господарювання залежно від кількості працівників та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого (у тому числі мікро-), середнього або великого підприємництва.

На сучасному етапі суб'єктами мікропідприємництва з юридичних осіб є суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є суб'єкти господарювання, в яких кількість працівників не перевищує 50 осіб та річний дохід не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро.

Суб'єктами великого підприємництва є суб'єкти господарювання, в яких середня кількість працівників за звітний період перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро. Відповідно інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Виходячи з наведеного, можна зробити певне узагальнення, що у господарському законодавстві України показники критерію кількості працюючих для суб'єктів мікро-, малого, середнього та великого підприємництва є аналогічними щодо запровадженого в Європейському Союзі.

Водночас звертає увагу реалізація дещо іншого підходу щодо економічного критерію, який для цих самих суб'єктів має, з одного боку, аналогічні граничні розміри, як і в ЄС, а з іншого – обмежується лише річним доходом від будь-якої діяльності. У цьому контексті варто наголосити, що розкритий раніше альтернативний підхід щодо економічного критерію запроваджено в ЄС не випадково. Так у п. 4 Рекомендацій Європейської комісії спеціально наголошено на недоцільності використання критерію доходу як єдиного, виходячи насамперед з необхідності забезпечення рівного підходу до підприємств, які функціонують у різних сферах, оскільки є очевидним, що у торговельних підприємств дохід від

реалізації буде значно більший порівняно з виробничими підприємствами.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити загальний висновок, сутність якого полягає у тому, що застосування в ЄС та Україні МСФЗ для МСП характеризується суттєвими відмінностями. Одним із пріоритетів економічної політики Європейського Союзу є зменшення регуляторного навантаження на МСП, у тому числі - в частині зменшення їхніх витрат на підготовку, подання та оприлюднення фінансової звітності, чому має сприяти застосування МСФЗ для МСП.

В Україні надзвичайно важливе питання щодо оптимізації витрат МСП в частині підготовки фінансової звітності відповідно до положень МСФЗ для МСП залишається поза фокусом уваги держави, що обумовлює тенденцію щодо ігнорування цими суб'єктами економічної діяльності зазначеного спеціального стандарту. Закономірним наслідком такої тенденції є збереження зайвого фінансового адміністративного навантаження на малі та середні підприємства, що ускладнює реалізацію ними місії рушія економічного, інноваційно-технологічного розвитку України.

Фокусування у межах нашої статті на питанні сфери застосування МСФЗ для МСП та їх основних характеристик обумовлює доцільність розкриття особливостей його використання зазначеними суб'єктами не лише у статичній, а й динамічній економічній та організаційній відносин між ними, що виступатиме предметом подальшого наукового дослідження.

Список літератури

1. Шелагинов, В. Е. МСФО для предприятий малого и среднего бизнеса»: применять или нет? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finotchet.ru/article.html?id=450>.
2. Грехем, Х. МСФО для малых и средних предприятий. Журнал «Student accountant» 05/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_National/russia/qualifications/articles/ifrs_sme_rus.pdf.
3. Пэктер, П. МСФО для малых и средних предприятий. Лондон 28 ноября 2011 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Documents/1111CISBalticSMERUSSIAN.pdf>.
4. Report from the Commission to the Council and the European Parliament Minimizing regulatory burden for SMEs. Adapting EU regulation to the needs of micro-enterprises. – Brussels, 23.11.2011 COM(2011) 803 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/documents/minimizing_burden_sme_EN.pdf.
5. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Documents/IFRS-for-SMEs-UKR.pdf>.
6. Бикина, Ю. В. МСФО для малых и средних предприятий Источник: МСФО журнал «Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finanaliz.ru/litra/350/9235.html>.
7. Communication Recommendation concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (2003/361/EC) 6 May 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:EN:PDF>.

References

1. Shelaginov, V. E. (n.d.). MSFO dlja predpriyatij malogo i srednego biznesa»: primenjat' ili net? Retrieved from: <http://www.finotchet.ru/article.html?id=450>.
2. Grehem, H. (2010). MSFO dlja malyh i srednih predpriyatij. Zhurnal «Student accountant» 05/2010. Retrieved from: http://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_National/russia/qualifications/articles/ifrs_sme_rus.pdf.
3. Pjekter, P. (2011). MSFO dlja malyh i srednih predpriyatij. London 28 nojabrja 2011 goda. Retrieved from: <http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Documents/1111CISBalticSMERUSSIAN.pdf>.
4. Report from the Commission to the Council and the European Parliament Minimizing regulatory burden for SMEs. Adapting EU regulation to the needs of micro-enterprises. (2011). – Brussels, 23.11.2011 COM(2011) 803 final. Retrieved from: http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/documents/minimizing_burden_sme_EN.pdf.
5. Mizhnarodnyi standart finansovoi zvitnosti dlia malykh ta serednikh pidpriemstv (MSFZ dlia MSP). (n.d.). Retrieved from: <http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Documents/IFRS-for-SMEs-UKR.pdf>.
6. Bikina, Ju. V. (n.d.). MSFO dlja malyh i srednih predpriyatij Istochnik: MSFO zhurnal «Korporativnaja finansovaja otchetnost'. Mezhdunarodnye standarty». Retrieved from:

<http://finanalysis.ru/litra/350/9235.html>

7. Communication Recommendation concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (2003/361/EC) 6 May 2003. (2003). Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:EN:PDF>.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2015 р.